

οικήματα κατασκευαζομένους περιφανέστερα καὶ τραπέζαις Συβαριτικωτέραις χρωμένους. οἴεται γὰρ δὴ διὰ τοῦτο καὶ ἐν στρατείαις ταῦτο δύνασθαι γίνεσθαι καὶ τοὺς πλουσιωτέρους ὄντας τούτους νικᾶν καὶ τῶν ἐχθρῶν περιγίνεσθαι, ὡσπερ ἂν εἰ καὶ μὴ τοὺς τεχνικωτέρους ἰατρούς, ἀλλὰ τοὺς πλουσιωτέρους ὑγείαν τοῖς κάμνουσιν ᾤετο δύνασθαι περιποιῆσαι, καὶ φιλό- 5 σοφον μὴ τὸν τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἀκριβῶς ἀνερευνησάμενον, ἀλλὰ τὸν πολὺν χρυσὸν κεκτημένον εἶναι τε δεῖν καὶ καλεῖσθαι. ὣν ὅμως ἅπαν ἤδη

V 235^v δέδεικται τούναντιον. ἂ εἰ μὴ πείσεις τὸν κατήγορον, τοσαῦτά γε καὶ τοιαῦτα ὄντα, Ἀριστοτέλη ἐπικλητέον τὴν ἐσχατὴν ἀγκυραν, ὃν σοφώτατον εἰκότως ἡγούμενος. εἰ μὴδ' αὐτοῦ τῷ καθηγεμόνι συνωδᾶ λέγοντος παύσεται τοῦ 10

U 175^v πρὸς αὐτάρκειαν ἀκηρύκτου πολέμου, οὐδένα λόγον ἔτι αὐτοῦ ποιητέον, ἀλλ' ἐς βάραθρον καὶ κόρακας κακὸν κακῶς ὀλούμενον ἀποπεμπτέον. ἐκεῖνος οὖν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Πολιτικῶν περὶ πλούτου καὶ παντοίου χρηματισμοῦ καὶ οἰκονομίας καὶ κτητικῆς καὶ αὐταρκειᾶς τὸν λόγον ποιούμενος· »ἐν μὲν, φησὶν, εἶδος κτητικῆς κατὰ φύσιν τῆς οἰκονομικῆς μέρος ἐστίν. ὃ δεῖ ἦτοι 15 ὑπάρχειν ἢ πορίζειν αὐτήν, ὅπως ὑπάρχη, ὣν ἐστὶ θησαύρισμα χρημάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εἰς κοινωνίαν πόλεως ἢ οἰκίας. καὶ ἔοικεν ὃ γ' ἀληθινὸς πλοῦτος ἐκ τούτων εἶναι. ἢ γὰρ τῆς τοιαύτης κτήσεως αὐτάρκεια πρὸς ἀγαθὴν ζωὴν οὐκ ἄπειρός ἐστιν.« τῆς γε μὴν χρηματικῆς περαιτέρω φησὶ πέρας μὴ εἶναι, μὴδὲ φύσει αὐτὴν εἶναι. τὴν δὲ πρὸς 20 αὐτάρκειαν κτήσιν φύσει τε εἶναι καὶ ἐπαινετὴν εἶναι, ἅτε τῆς φύσεως μὴθὲν μῆτε ἀτελὲς μῆτε μάτην ποιούσης. οὕτως Ἀριστοτέλης, οὕτω Πλάτων, Λυκοῦργος, Ξενοφῶν, Σόλων, Πλούταρχος, πάντες ὅλως σοφοὶ ξυνωδᾶ περὶ τούτων φασί, οἷς οὗτος ὁ ἀνθρωπίσκος φρονεῖ παντελῶς ἐναντία. καὶ ταῦτα μὲν ταύτη.

26

Κεφ. ιε' "Ὅτι τὰ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων ὑπὸ Πλάτωνος περὶ ψυχῆς εἰρημένα οὐκ ἐναντία ἐστὶ τοῖς ἐν τῷ Τιμαίῳ περὶ αὐτῆς εἰρημένα, ὡς ὁ κατήγορος οἴεται.

15,1 Ὁ δ' ἤδη τρόπαιον κατὰ Πλάτωνος, ὡς οἴεται, στησάμενος περὶ γε τὰ εἰς παιδείαν ψυχῆς καὶ ἡθῶν ἐπιμέλειαν καὶ πολιτειῶν κατάστασιν ἀνήκοντα, 80 πρὸς τοῖς ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ κατὰ Πλάτωνος ἀμαθίας εἰρημένοις ἐγκλήμασιν ἔτι κἀνταῦθα αὐτὸν ἀγνοίας καὶ ἐναντιολογίας περὶ τὴν μάλιστα αὐτῷ ἐσπουδασμένην περὶ ψυχῆς ὑπόληψιν γράφεται, ἐν μὲν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων προτέραν παντὸς σώματος τὴν ψυχὴν εἶναι τιθέμενον λέγων,

U 175^v ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ ἐκ σωματικῆς φύσεως αὐτὴν συντιθέντα ἐκ τῆς ἀμερίστου 85

V 236 καὶ ἀεὶ κατὰ ταῦτα ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς περὶ τὰ σώματα γινομένης μεριστῆς, τρίτον τι ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συγκιρνῶντα οὐσίας εἶδος. τὸ γὰρ ἐκ τινῶν τοῦ ἐξ αὐτῶν ὑστερον εἶναι φησι. καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ σωματικῆς οὐσαν οὐσίας, ὡς ἐν Τιμαίῳ, ὑστέραν σώματος εἶναι. ἀλλὰ καὶ προτέραν

B 121 αὐτῶν σωμάτων ἀπάντων, ὡς ἐν δεκάτῳ τῶν Νόμων. οὕτως ἐναντία ἑαυτῷ 40 φησι Πλάτων. καίτοι, ὦ ἀνθρώπε, οὐκ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων μόνον,

aedificari magnificentius, vestes parari decentius ex ampliore pecunia perspexerit. Unde hoc idem arbitratur in re militari effici posse, ut, qui ditiores sunt, hi victoriam adipisci facilius valeant, perinde quasi existimare videatur non peritiores medicos posse aegrotum periculo eximere, sed ditiores, 5 nec philosophum oportere esse, qui de rerum natura egregie disserat, sed locupletem. At non ita esse Aristoteles quoque ostendit, cum primo Politicorum libro ita de divitiis et re familiari loquitur: »Genus, inquit, possidendi unum naturale est rei familiaris pars. Quod autem praeesse oportet aut adhiberi studio curae ipsius rei familiaris, ut pecuniae tantum 10 adsit, quantum ad usum necessarium et commodum sit pro civitatis aut familiae societate. Et in hoc consistere verae divitiae videntur. Etenim eius possessionis necessitas ad bonorum hominum vitam immensa non est.« Pecuniae vero illius exitum nullum esse fatetur, nec naturalem quidem eam esse, cum altera, quae desideriis satisfaciat necessariis, et naturalis et 15 laudabilis sit, quippe nihil a natura vel imperfectum vel frustra fit. Sic Aristoteles, Plato, Lycurgus, Xenophon, Solon, Plutarchus et reliqui sapientissimi viri de hac re in eandem sententiam locuti sunt, quibus adversari et contradicere obiurgator noster conatur.

16 θησαύρισμα U B V θησαυρισμὸς Bekker | 19 ἀγαθὴν Bekker ἀγαθῶν U B V | 23 πάντες U V πάντως B

14 Arist. Pol. α 8. 1256 b, 26—32. | 19 cf. Arist. Pol. α 8. 1257 b | 88 cf. Georg. Trap. Compar. III. 13.

ἀλλὰ κὰν τῷ τρίτῳ κὰν Φαίδωνι κὰν Φαίδρῳ κὰν Πολιτείας πολλοῦ
 τε ἄλλοθι. καὶ τὸ μείζον, ἐν αὐτῷ τῷ Τιμαίῳ προσεχῶς πρὸ τῶν εἰρημένων
 ῥημάτων τὴν ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος εἶναι λέγων· »τὴν δὲ δὴ ψυχὴν, φησὶν,
 οὐχ ὡς νῦν ὑστέραν ἐπιχειροῦμεν λέγειν, οὕτως ἐμνηχανήσατο καὶ ὁ θεὸς
 νεωτέραν· οὐ γὰρ ἂν ἄρχεσθαι πρεσβύτερον ὑπὸ νεωτέρου συνέρξας εἶασεν. 5
 ἀλλὰ πως ἡμεῖς πολὺ μετέχοντες τοῦ προστυχόντος τε καὶ εἰκῆ, ταύτη πη
 καὶ λέγομεν, ὁ δὲ καὶ γενέσει καὶ ἀρετῇ προτέραν καὶ πρεσβυτέραν ψυχὴν
 σώματος ὡς δεσπότιν καὶ ἄρξουσιν ἄρξομένου ξυνεστήσατο.« εἴτ' εὐθύς ἐπι-
 λέγει τὰ προειρημένα. »οὕτως ἐπιλήσιμων ἦν ἑαυτοῦ, οὕτω τὸν νοῦν θραδύς
 καὶ ἀνόητος, ὡς ἐν ἐνὶ καὶ ταύτῳ κώλῳ τὰναντιώτατα ἑαυτῷ καὶ πρὸ 10
 σωμάτων πάντων καὶ ἐνσώματων αὐτὴν συγκεῖσθαι εἶπεῖν.« καὶ ἀληθῶς
 κατὰ τί φῆς οὔτε αὐτὸν ἑαυτὸν οὔτ' ἄλλους αὐτόν, ὅτι λέγοι, νοεῖν; τούτων
 U 176 γὰρ τὸ δεύτερον σοὶ γε πάντως συμβαίνει μὴδ' ὄλως αὐτοῦ συνιέντι. οὔτε
 γὰρ ἐκ σωμάτων αὐτὴν συγκεῖσθαι φησιν, ὡς αὐτὸς οἶει καὶ κακουργῶν
 παραφθείρεις τὴν λέξιν, ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς περὶ τὰ σώματα μεριστῆς ἐξουσίας 15
 »μεριστῆς καὶ σωματικῆς« λέγων.

- 2 Πολὺ γὰρ διαφέρει σῶμα τῆς περὶ τὰ σώματα μεριστῆς. οὔτ' ἐκ τῆς
 πρώτης τῶν σωμάτων ὕλης, ἀλλ' ἤπερ ἐν τῷ δευτέρῳ διὰ βραχέων εἰρήκαμεν,
 μέσην αὐτὴν τῶν νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν εἶναι βουλόμενος δεῖξαι, ἐξ
 V 236^v ἀμφοῖν αὐτὴν συντεθεῖσθαι βούλεται. τοῦ γὰρ παντός ἐκ νοῦ καὶ ψυχῆς 20
 καὶ σώματος συμπληρουμένου, τὴν ψυχὴν μέσον τοῖν δυοῖν εἶναι, τὴν τε
 οὐσίαν μέσην αὐτοῖν ἔχουσιν, τὰς τε ιδιότητας αἰώνιον μὲν πη κατ' οὐσίαν
 οὔσαν, ἐν χρόνῳ δὲ ποιουμένην τὰς ἐνεργείας. δι' ὃ μὴ τὸ ὄντως ὄν εἶναι,
 ἀλλὰ κρείττω μὲν τοῦ μὴ ὄντος, ὑφειμένην δὲ τοῦ ὄντως ὄντος. τὰ γὰρ
 ὅμοια τοῖς παράγουσι πρὸ τῶν ἀνομοίων παράγεσθαι πρὸς αὐτῶν. εἰσὶ γὰρ 25
 οἱ τῶν περὶ Πλάτωνα τὸ μὲν νοητὸν ὄντως ὄν, τὸ δὲ ψυχικὸν οὐκ ὄντως ὄν,
 τὸ δ' αἰσθητὸν οὐκ ὄντως οὐκ ὄν, τὴν δὲ ὕλην ὄντως οὐκ ὄν εἰώθασιν
 ὀνομάζειν. εἶναι τε τὴν ψυχὴν τοῦ ὄντως ὄντος καὶ οὐκ ὄντως οὐκ ὄντος
 μέσην, οὐκ ὄντως ὄν οὔσαν. καὶ διὰ τοῦτο πῆ μὲν ἐκ τοῦ ὄντως ὄντος,
 B 121^v πῆ δ' ἐκ τοῦ οὐκ ὄντως οὐκ ὄντος συγκεῖσθαι. οὔτε μέντοι ἐκ σώματος 30
 ἢ μετὰ σῶμα ἢ σῶμα εἶναι οὔτ' ἐκ τῆς πρώτης τῶν σωμάτων ὕλης, ἀλλ'
 ἀμέριστον μὲν ἔχουσιν τὴν οὐσίαν, ἅτε δὴ πη αἰώνιον, μεριστὰς δὲ τὰς
 ἐνεργείας, ἄλλας ἄλλοις ὑποκειμένοις ἀρμοζούσας καὶ σωματικῶν δὲ ὁμοίας
 U 176 ὀργάνων. ἐξ ἀμέριστου καὶ μεριστῆς οὐσίας εἶναι, λεγομένην τῆς μὲν ὡς
 εἰκόνα, τῆς δὲ μεριστῆς ὡς παράδειγμα. καὶ πῆ μὲν ἀπλήν, πῆ δὲ σύνθετον. 35
 καὶ πῆ μὲν ἐξηρημένην τῆς σωματικῆς συστάσεως, πῆ δὲ συντεταγμένην.
 καὶ πρὸς μὲν τὴν ἀμέριστον μεριστὴν οὔσαν, πρὸς δὲ τὴν μεριστὴν ἀμέ-
 ριστον καὶ τὴν μεσότητα ἐν αὐτοῖς κατέχουσιν. ἦ καὶ Ἀριστοτέλης τὸν
 μὲν οὔν ἑαυτῷ πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας ἀρκοῦντα σωματικῶν ὀργάνων
 οὐδὲν προσδεόμενον δείξας, τὰς δ' ἄλλας ψυχῆς δυνάμεις μὴ ἂν δύνασθαι 40
 ἄνευ τοιούτων ὀργάνων τὸ ἴδιον ἔργον ἀποτελέσαι συναποδείξας, οὐκ ἂν
 οὐδ' αὐτὸς μέσην σωματικῆς τε καὶ νοητῆς οὐσίας αὐτὴν θεῖναι ἀπαξιώσειεν.
 3 Ἀλλὰ τούτων μὲν εἴ τις εὐγνωμόνως ἀκούων τοῖς αὐτὰ ἐξηγησαμένοις

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

β τοῦ β V] M om. | 24 τοῦ ὄντως ὄντος U τοῦ ὄντος β V

β Plat. Tim. VIII. 34 c. | 9 Georg. Trap. Compar. III. 13.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

“Ἐλλησί τε καὶ Χριστιανοῖς διδασκάλοις προσέχοι τὸν νοῦν, οἱ πλεῖστα περὶ αὐτῶν καὶ κάλλιστα εἶπον, οὐ μόνον οὐ κατήγορος, ἀλλὰ καὶ ἐπαι-
 V 237 νέτης οὐ ῥάθυμος ἂν γένοιτο. πρὸς οὓς ἡμεῖς παραπέμποντες τῶν σπου-
 δαιοτέρων τοὺς βουλομένους, τέλος ἐπιθήσομεν τῷ συγγράμματι, πρὸς μίαν
 ἔτι τῶν αὐτοῦ κατὰ Γραικῶν καὶ Λατίνων καὶ αὐτοῦ Πλάτωνος λοιδοριῶν 5
 βραχέ’ ἄττα εἰπόντες.

Κεφ. ις’ Ὅτι ψεύδεται ὁ κατήγορος λέγων τοὺς Γραίκοις διολέσθαι διὰ
 τὸ χρήσασθαι τοῖς τοῦ Πλάτωνος νόμοις.

- 16, 1** Φησὶν οὖν Γραικοὺς τοῖς Πλάτωνος νόμοις χρωμένους καὶ τὰ ἐκείνου
 τιμῶντας καὶ παιδοφθορίας ἠττωμένους διολέσθαι καὶ ἀρχὴν καὶ πλοῦτον 10
 καὶ δυναστείαν ἀπολωλεκότας, καὶ διὰ τοῦτο ἀσφαλιζόμενος τοὺς Λατίνους
 ἀπαγορεύει μὴ Πλατωνικοῖς χρῆσθαι νόμοις, μὴ καὶ αὐτοὶ ὁμοίως ἐκείνοις
 ἀπόλοιτο. εἶτα καὶ ἀξίοις μισθοῖς Λατίνους καὶ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν
 U 176 ἀμειβόμενος, ἢ αὐτὸν ἐξ ἀλήτου καὶ γραμματιστοῦ καὶ παιδαγωγοῦ τοῖς
 οἰκείοις ἑαυτῇ ἐνάριθμον ἀπειργάσατο καὶ οὐ μικρῶ τετίμηκεν ἀξιώματι, 15
 ἐκ πτωχοῦ καὶ πένητος πλούσιον οὕτως ἀναδείξασα, ὡς καὶ πέντε ἢ ἐξ
 χιλιάδας χρυσείων νομισμάτων τοῖς τραπεζίταις ἐπὶ τόκῳ παραθέμενον ἀπαξ
 ὑπὸ ἀπληστίας καὶ φιλοτοκίας ἀπολέσαι τοῖς τε θελοῖς νόμοις τοῖς τε τοῦ
 Πλάτωνος τόκον ἀπαγορεύουσι δίκην ἐκτίναντα, καὶ αὐτὴν οὖν τὴν ἐκκλη-
 B 122 σίαν καὶ τοὺς τροφίμους αὐτῆς, εἶθε ψευδόμενος, μαντεύεται μετ’ οὐ πολὺ 20
 ἀπολουμένους καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ αἰσχιστον τῆς παιδοφθορίας πάθος ἐμπεπτω-
 κότας καὶ γυναικῶν μὲν ἀπεχομένους, τὴν δὲ ἄρρενα κοίτην προσιεμένους.
 τί τῆς γλώττης ταύτης ἀκολαστότερον, τί δὲ μιαιώτερον εὖροι τίς ἂν, ἢ
 οὐδενὸς φείδεται, οὐδὲν ἄρρητον ἑαυτῇ οἴεται, πάντα τολμᾷ, πάντα ληρεῖ,
 πᾶσαν βδελυρίαν, πᾶσαν μοχθηρίαν κατὰ οἰκείων, κατὰ ἀλλοτρίων, κατὰ 25
 ἀξίων, κατὰ ἀναξίων, κατ’ εὐτυχοῦντων, κατὰ δυστυχοῦντων ἀκρατῶς ἐμεῖ;
 φεῦ ὄσης ἰλῦος, ὄσου βορβόρου, ὄσης κόπρου, ὄσης αἰσχρολογίας ἐξ αἰσ-
 χρουργίας αὐτοῦ πάντως ὀρμωμένης ἢ κατάπτυστος ἐκείνη καὶ τῷ ὄντι
 ἐπάρατος πλήρης ἐστίν. εὖ ὁ θεῖός φησι λόγος· τὴν ὁμοίαν αὐτῇ ἀδάμαστον
 γλώτταν ἀκατάσχετον εἶναι κακόν, μεστήν ἰοῦ θανατηφόρου. καὶ Εὐριπί- 30
 V 237^ν δης· »ἀχαλινώτου στόματος« καὶ γλώττης ἀκολάστου »τὸ τέλος εἶναι δυ-
 στυχίαν«. καὶ Αἰσχύλος· »γλώττη ματαία ζημίαν προσγίνεσθαι«. καὶ Πλού-
 U 176^ν τάρχος· γλῶσσαν βλασφήμου διανοίας κακῆς ἔλεγχον εἶναι. καὶ Πλάτων^ν
 λόγῳ πτηνῶ τε καὶ κουφοτάτῳ πράγματι ζημίαν ἐπεσθαι βαρυτάτην.
 2 Ἄλλ’, ὦ ταλαίπωρε καὶ κατάπτυστε, οὔτε Γραικοὶ διὰ τὸ νόμοις 35
 Πλατωνικοῖς χρῆσθαι διώλοντο, οὔτ’ ἀπολοῦνται διὰ τοῦτο Λατῖνοι. ἀπόλοιο
 αὐτὸς πρόρριζος κακῶς κακὸς ὢν καὶ γένοιο ὡς μὴ γεγονώς. Γραικοὶ
 δὲ πρῶτα μὲν διὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων φύσιν μηδαμῆ
 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένουσαν, ἀλλὰ παντοίαις μεταβολαῖς χαίρουσαν καὶ κύκλον
 ἰοῦσαν, ἀνάγουσάν τε καὶ κατάγουσαν πάντα, ὡς ἔτυχε, τέλος καὶ αὐτοὶ 40
 τῆς ἀρχῆς ἔλαβον, πολὺν τε καὶ ἱκανὸν διαρκέσαντες χρόνον ἐπ’ εὐτυχίας

Cap. XV. Falsum esse, quod adversarius asserit ideo Graecos periisse, quod legibus Platonis usi sunt.

Haec ubi de vita et moribus et legibus Platonis blaterator effudit, 15, 1 addit Graecos Platonis legibus usos fuisse ideoque miseros periisse, ac 5 proinde Latinos admonet, ne his legibus utantur. Quodsi secus faciant, perituros testatur et peccato nefario homines pios et sanctissimam dei ecclesiam foedat, quod profanum marium congressum usurpaverint.

At enim Graecos amisisse imperium, quod multis annorum curriculis 2 tenuerant, fateor, sed non ideo quidem, quod Platonis legibus usi essent, 10 — eadem enim illi iura, quae ceteri Christianae rei publicae homines coluere —, verum quia natura rerum ita fert, ut nihil ortum sit, quod non aliquando occidat. Quapropter non temere dici solet circulum esse usum rerum humanarum sese volventem et, quos modo habebat superiores, inferius deducentem et contra, qui inferiores erant, tollentem superius. Tenuerunt 15 quidem aliquando Graeci principatum nec exiguo temporis spatio domini fuerunt. Sed fieri non poterat, quin ipsi quoque legi naturae obsequerentur et fortunae vicissitudini subiecti forent, ne semper felices fortunatique durarent.

11 ἀσφαλιζόμενος U ἀσφαλιζομένους B M | 82 προσγίνεσθαι U B V προστρίβεται Dindorf | 86 κατάψευστε] U add. καὶ πάντων ἀνδρῶν μιαιφώτατε

20 cf. Iac. 3, 8. | 81 Eurip. Bacch. 386—388. | 82 Aesch. Prom. 329. | 88 cf. Plut. Moral. II. 90 B. 854 D (ed. Bernardakis I. 208. V. 207.) | 84 cf. Plat. Legg. IV. 717 c.

- ἐσχάτης. εἶναι γὰρ καὶ γενῶν ὡς καὶ ἀνθρώπων ἐκάστου ἀρχὴν, ἀκμὴν, παρακμὴν τε καὶ τελευτήν. οὕτω Μῆδοι, οὕτως Ἀσσύριοι, οὕτω Βαβυλώνιοι, οὕτω Πέρσαι, οὕτως Ἀθηναῖοι, οὕτω Λακεδαιμόνιοι, οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρου καὶ Λακεδαιμονίων οἰκουμένην δυναστείαν, οὕτως ἡ μεγίστη βασιλεία Ῥωμαίων, ὧν οὐδένες νόμοις ἐχρήσαντο Πλάτωνος, ἔληξαν καὶ τέλος ἔσχον, ὁ δὲ ἄλλαις ἐνδοῦσαι πῆ πολιτεαῖς καὶ ἀρχῶν καταστάσεσιν. ἔπειτα δέ, εἴ τι
- B 122^v καὶ διὰ νόμων ἢ χρήσιν ἢ παράβασιν διαλύσεως ἀρχῆς αἰτίαν παρέσχον, οὐ διὰ τὸ χρήσασθαι νόμοις τοῖς Πλάτωνος, ἀλλὰ τὸναντίον μᾶλλον, ὅτι τῶν παρ' αὐτοῖς εἴτε θείων καὶ ἱερῶν εἴτε πολιτικῶν νόμων, ἐφ' ὅσον αὐτοῖς καὶ οἱ Πλατωνικοὶ συμφωνοῦσιν, παρὰ τὰ ἀρχαῖα αὐτοῖς ἔθνη ὀλιγώ- 10 ρως ἔσχον. διὰ τοῦτο καὶ ἀρχὴν ἀπώλεσαν καὶ δουλείαν δουλεύουσιν, ὅτι
- U 177 μὴ τὴν οἰκείαν αὐτῶν ἰσχυρῶς ὠπλισμένοι κατὰ τὰ ἱερὰ λόγια ὡς πάλαι
- V 238 ποτὲ ἐφύλαττον· ὅτι μὴ καὶ ὄπλοις αὐτοὶ τε καὶ οἱ αὐτῶν ἄρχοντες, ὡς ὁ πολιτικὸς νόμος κελεύει, ἐκοσμοῦντο· ὅτι στρατευόμενοι ταῖς τοῦ βίου ἐνεπλέκοντο στρατείαις, ὁ Παῦλος ὁ θεῖος ἀπαγορεύει· ὅτι μὴ κατὰ Πλά- 15 τῶνος στρατείας καὶ τὰ πολεμικὰ μόνον οἱ στρατιῶται, ὡς καὶ τῷ Παύλῳ διὰ τῶν προειρημένων δοκεῖ δεῖν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἅμα ἐπετήδευον ἐπιτηδεύματα· ὅτι σοφίας, ἐν ἧ ποτε πάντων ὑπερέσχον ἔθνῶν, ἠμέλησαν· ὅτι μὴ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἐκ παιδῶν ἀνήγοντο παιδείαν, ἐπιθυμητὴν καὶ ἐραστὴν ποιοῦσαν τοῦ πολίτου γενέσθαι τελέους, ἀρχεῖν τε καὶ ἀρχεσθαι ἐπισταμέ- 20 νους μετὰ δίκης· ὅτι ἐν πλούτῳ, οὐκ ἐν ἀρετῇ τὴν εὐδαιμονίαν ἐτίθεντο· ὅτι τὰ σώματος ἀγαθὰ πρὸ τῶν τῆς ψυχῆς καὶ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν καὶ χρήματα λεγόμενα πρὸ τῶν περὶ τὸ σῶμα προετίμων· ὅτι μὴ δεσπότης ἦν αὐτοῖς αἰδῶς καὶ δουλεία νόμων τε καὶ ἀρχόντων, μηδὲ νόμοι μὲν ἀρχοντες ἀρχόντων, ἀρχοντες δὲ δοῦλοι τῶν νόμων ἦσαν, ἐφ' οἷς πάλαι ποτὲ 25 ἐθαυμάζοντό τε καὶ ἐπῆνοῦντο· ὅτι στάσεσι καὶ ἐμφυλίοις πολέμοις καὶ διαιρέσεσιν ἔχαιρον· ὅτι τῶν ἰδίων ἢ τῶν κοινῶν πλείονα πρόνοιαν ἐποιοῦντο, δέον τὸ ἐναντίον, εἴ γε τὸ μὲν κοινὸν συνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾶ τὰς πόλεις, καὶ τὸ τοῦ μέρους τοῦ τοῦ ὅλου ἀγαθοῦ προετίθουν, μᾶλλον ἢ ἐχρῆν τὸ ἐμὸν τε καὶ οὐκ ἐμὸν οἰόμενοι· ὅτι γυμναστικῆς καὶ ἀγωνι- 30 στικῆς πάσης ἠμέλουν οὐδὲ πονεῖν ἠροῦντο, ἀλλ' ἐν ῥαστώνῃ τὸν βίον διῆγον· ὅτι ὑπὲρ τὴν οὐσίαν ἀπειροκάλως ἀνήλισκον· ὅτι τοιαῦτ' ἄττα καὶ τούτοις
- U 177^v ὅμοια ἐπετήδευον, ὧν τὸναντίον ἅπαν διὰ πάντων αὐτοῦ τῶν Νόμων αὐτός τε βούλεται Πλάτων, εἰ καλῶς μέμνησαι, ὧν εἰς τὴν Λατινικὴν φωνὴν ἐκ τῆς Ἑλλήνων μετήνεγκας, καὶ οἱ πατέρες αὐτοῖς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐπετή- 35 δευον χρόνων σφόδρα ἐπὶ πάσαις ἀρεταῖς καὶ ὀρθῇ παιδείᾳ θαυμαζόμενοι.
- B 128 δευον χρόνων σφόδρα ἐπὶ πάσαις ἀρεταῖς καὶ ὀρθῇ παιδείᾳ θαυμαζόμενοι.
- V 238^v οἷς ἅπασιν εἰ καὶ νῦν ἐχρῶντο καὶ κατ' ἐκείνους ἔζων καὶ ἐπολιτεύοντο, τηροῦντες μὲν τὴν περὶ τοῦ θεοῦ δόξαν, ὡς ἐκ τῶν ἱερῶν διδασκάλων παρέλαβον ἀκραιφνῆ, καὶ τὴν ἠθους χρηστότητα καὶ ψυχῆς παιδείαν τε καὶ τροφήν, ἐπόμενοι δὲ καὶ τὰ γε πολιτικὰ τοῖς τοιούτοις τῶν νόμων, μακά- 40 ριοί τε ἂν ἐγεγόνεσαν καὶ ἀίδιον ἐπολιτεύοντ' ἂν πολιτείας. νῦν δὲ τάναντία ἐπιτηδεύσαντες εἰκότως διώλοντο καὶ τῶν ἀρχαίων ἐξέστησαν. διὰ ταῦτα, ὦ ἄνθρωπε, διὰ ταῦτα τοῖς ἐχθροῖς ὑπεῖξαν καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπεβάλλοντο,

Quod si aliquando evenire necesse erat, miserandi sunt, postquam perierunt, non vituperandi. Sic Assyriorum imperium periit, sic Medorum, Persarum, Macedonum, Atheniensium, Lacedaemoniorum, Romanorum, quos Platonis legibus usos esse ne adversarius quidem dicere auderet. Enimvero ut singulorum hominum, ita nationum quoque certa aetas est, qua consumpta universa gens perit. Eo modo, quo Plato aut Theophrastus aut quivis mortalium senectute exstinguitur, sic illi perierunt, quibus hic obiicit nefandum coitum puerorum. Et Latinos hoc ipso scelere Turcorum mancipia futuros vociferat, non ob leges Platonis. Nam quod ad eas quidem attinet, si, quae in illis praecipuntur, vel Graeci vel quicumque antehac perierunt, servassent, ut cives iugi concordia vixissent, ut suos amassent, ut hostes odissent, ut omne studium, laborem atque industriam ad unam patriae salutem et libertatem et gloriam convertissent nec mercennariis peregrinisque militibus usi fuissent, sed ipsi rem militarem exercuissent, postremo studia litterarum et liberales artes, quibus olim Graeci excelluerunt, coluissent, neglexissent divitias et tenuiorem victum secuti essent, si haec, inquam, quae et Plato praecepit et omnes, qui unquam claruere, servarunt, Graeci homines et alii observassent, nequaquam perire potuissent. Ita non modo propter Platonis leges Graeci non perierunt, sed servari etiam potuissent, si earum legum consilio, quatenus divinis legibus nostris conveniunt, rem publicam administrassent.

6 πη U] B V om. | 41 ἐγεγόνεσαν *scripsi* ἐγεγόνεισαν *codd.* | 48 ἀπεβάλλοντο U ἀπεβάλλον B V

12 cf. Marc. 3,27 | 16 cf. II. Cor. 10, 3.

οὐ διὰ τοὺς νόμους τοῦ Πλάτωνος, οὐ μὲν οὖν. ταῦτα καὶ Λατίνοις, εἰ ταῦτα ἐπιτηδεύοιεν, οὐχ ἢ παιδοφθορία, ὡς αὐτοῖς ἐγκαλεῖς καλοὺς αὐτοῖς καὶ τῇ θρεψαμένη σε ἐκκλησίᾳ ἀποδιδούς τοὺς μισθοὺς, ἀπωλείας καὶ φθορᾶς αἷτια ἔσται. οὐ γὰρ δυνατὸν ἐκ τοιούτων ἐπιτηδευμάτων οἴανούν συστήναι πόλιν καὶ πολιτείαν ἢ συστᾶσαν ἐπὶ πολὺ διαμεῖναι. οὐ δεῖ οὖν δ
σε πάθει κατεχόμενον τοιαῦτα κατὰ τοιούτων ἀνδρῶν βλασφημεῖν· οὐ γὰρ δὴ κωφοῖς διαλέγῃ, ἀλλὰ δυναμένοις καὶ, ἐφ' οἷς τι ἀληθείας ἐχόμενον λέγεις, αἰνεῖν σε καὶ τὰ ψευδῆ φωρᾶν τε καὶ ψέγειν.

Κεφ. ιζ' "Ὅτι ἀσύστατα ἑαυτῷ ὁ κατήγορος ἔδρασεν μεμψάμενος Πλάτωνι, ὃν ἀλλαχοῦ ὑπερφυῶς τυγχάνει ἐγκεκωμακῶς. 10

- 17,1** Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν πρὸς τὰ κυριώτερα τῶν κατὰ τῆς Πλάτωνος καὶ
U 178 σοφίας καὶ φρονήσεως καὶ παντοδαπῆς ἀρετῆς λοιδορημάτων εἰρημένα πέρας
 ἐχέτωσαν. ἱκανὰ γὰρ καὶ ταῦτα τό τ' ἐκείνου πρὸς ἅπαντα ὑπερέχον τὴν
 τε τούτου συκοφαντίαν ἅπασι παραστήσαι. ἐπὶ δὲ πᾶσι καὶ τὸν κολοφῶνα
 τῶν ἀποδείξεων τὴν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐχθροῦ μαρτυρίαν ἐπενεκτέον. ἵνα γὰρ **15**
 τελευταῖον, ἄνδρες Λατίνοι, οἷος μὲν οὗτος πίθηκος, οἷος δ' ἀνὴρ Πλάτων
 ἐστί, σαφέστατα εἰδῆτε μηδ' ἄλλως τὰ γε περὶ Πλάτωνος ἀγνοοῦντες,
 αὐτοῦ τούτου τοῦ κατηγόρου τῇ ὑμετέρα φωνῇ περὶ Πλάτωνος γεγραφότος
 ἀκούσατε. οὗτος γὰρ ὁ χρηστὸς τοὺς Νόμους τοῦ Πλάτωνος κατὰ κέλευσιν
 τοῦ θειοτάτου τε καὶ σοφωτάτου ἀνδρὸς Νικολάου τοῦ μακαρίτου πάπα **20**
 ἐρμηνεύσας, τοιαῦτα περὶ Πλάτωνος πρὸς αὐτὸν τὸν ἀρχιερέα φησὶν· »ἐκέ-
V 289 λευσάς με, μακαριώτατε πάτερ, τοὺς Πλάτωνος Νόμους ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ
 εἰς τὸ Λατινικὸν μεταγαγεῖν, τὸ μὲν ὅτι καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀρχουσιν
 οἰκείαν τὴν ἐκείνων ἀνάγνωσιν ἐτίθεντο, τὸ δ' ὅτι καὶ ἡ σὴ ἀγιότης Πλά-
B 123^v τωνα ὡς φιλοσοφίας πατέρα καὶ ἀρχηγόν, ὑφ' οὗ δὴ τῷ ὄντι προῆλθε **25**
 φιλοσοφία, σφόδρα θαυμάζει καὶ ἄγαται. ἐπόμενος οὖν τῷ κελεύσματί σου
 ἔργον ὑπέστην δυσκατόρθωτόν τε καὶ ἅμα οὐδενὶ τῶν πρὸ ἡμῶν τετολ-
 μημένον. ἐρμηνεύων δὲ αὐτοὺς οὕτω τεθαύμακα τὴν τοῦ ἀνδρὸς εἴτ' εὐ-
 φυτῶν εἴτε σοφίαν εἴθ' ὃ μᾶλλον εἰπεῖν θειότητα, ὡς μηδὲ λόγῳ δύνασθαι
 τοῦτο δηλῶσαι. ὃ γὰρ τῆς σῆς μέμνημαί ποτε μακαριότητος ἀκηκοῶς οὐκ **30**
U 178^v ὀλίγους τῶν θεολογίας ὀνομαστῶν διδασκάλων πολιτικῆς ἐπιστήμης Ἀρι-
 στοτέλους καὶ Πλάτωνος κρίσιν ποιουμένους, ἐκείνην μὲν τῇ νῦν παρούσῃ
 ἀνθρωπίνῃ καταστάσει, τὴν δὲ Πλάτωνος τῇ ἐν παραδείσῳ πρὸ τῆς ἐκεῖθεν
 ἐκπτώσεως ἡμῶν ἂν προσήκειν ζωῇ οἶεσθαι, τοῦτο τῷ ὄντι ἐν τῷ βιβλίῳ
 τούτῳ ὑφ' οἷον παραπετάσματι καὶ αἰνίγμασι διορᾶται. τί δὲ φημι αἰνίγ- **35**
 ματα; οὕτω διαρρήδην οὐκ ὀλίγα τῶν αὐτῷ εἰρημένων καὶ σαφῶς λέγεται,
 ὡς ἐνεῖναι καὶ σφόδρα ἐλπίζειν πᾶσαν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῖς αὐτοῦ νόμοις
 παντὸς ἂν πάθους ἀπαλλαγῆναι. οὐδὲν γὰρ μᾶλλον τὰ κακῶς εἰργασμένα
 κολάζει ἢ καὶ τὰς διανοήσεις τὰς μοχθηράς. οὐκ ὀργῇ καὶ θυμῷ, οὐκ
 ἐπιθυμίᾳ κινεῖσθαι ἐᾶ. εἰ δὲ τις χρήμασι πεισθεὶς ἐν δικαστηρίῳ συνηγοροῖ, **40**
 τούτῳ θάνατον ἐπιτίθησι δίκην. καὶ τὸ θαυμασιώτερον, μέχρι δεκαετίας

Cap. XVI. Adversarium aliquando laudasse Platonem, quem modo vituperat.

Ceterum haec pro Platone exposuisse satis sit, longe quidem pau-^{16,1}
 ciora, quam eius viri divina sapientia et virtus et ingenium exigere vide-
 5 antur. Superest, ut adversarium ipsum parumper audiamus laudantem
 Platonis doctrinam et mores et ingenium praeferentemque eum ceteris
 omnibus clarissimis viris, quos unquam anteacta saecula tulerunt, ut ipsius
 etiam verbis deprehendatur, quam iniquus, pravus perversusque sit, cum
 virtutes Platonis, quas alias praedicavit et, quanto potuit, studio atque
 10 ingenio, extollere conatus est, nunc neget et scelera fingens vituperet
 maledictisque et contumeliis insectetur. Hic iussu Nicolai V. pontificis
 maximi, viri doctrina et sanctitate vitae singularis, Platonis Leges inter-
 pretatus et ad eum, ut moris est, praefationem scribens quot Platonem
 laudibus extulerit, quo studio eruditionem eius summamque doctrinam,
 15 cognitionem omnium rerum, sanctitatem morum, vitae integritatem, divi-
 nam paene legum inventionem ac inauditam sapientiam prosecutus sit,
 ipsius verbis, quamvis inepta sunt, quaeso parumper videamus. »Iussisti,
 inquit, beatissime pater, ut libros Platonis de Legibus de Graeca lingua
 in Latinam verterem, tum quia res ipsa vel a maioribus nostris digna semper
 20 principe iudicata est, tum quia sanctitas tua Platoni tamquam philosophorum
 patri ac principi, unde philosophia recte propagata est, plurimum atque
 plurimum afficitur. Parui mandatis tuis remque arduam ac nemini pri-
 scorum attentatam suscepi. Qua quidem in traductione adeo sum admiratus
 vel ingenium vel doctrinam vel potius divinitatem illius hominis, ut rem
 25 prae stupore verbis exprimere nequeam. Nam quod a sanctitate tua me-
 mini audisse a praeclaris quibusdam theologiae magistris, cum in com-
 parationem disciplinae civilis Aristotelicae atque Platonicae incidissent,

6 κατεχόμενον] U add. και μανία έλαυνόμενον | βλασφημεῖν] U add. φλυαρεῖν
 πάντα λογισμὸν ἀπωθούμενον και πάντα δεύτερα τοῦ ψεύδεσθαι τιθέμενον | 7 κωφοῖς]
 U add. οὐδὲ κατὰ σὲ ἀνοήτοις ἀνδράσι | 25 ὑφ' οὗ B V ἀφ' οὗ U | 82 κρίσιν B V σύγ-
 κρισιν U | 88 τὴν U V τῇ B M

- παιδοποιία σχολάζειν συγχωρεῖ. τοῦτο δ' ἐκείνω σαφέστατα ταῦτόν ἐστι τῷ παρά τινων διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας λεγομένῳ, ὡς εἰ ὁ ἄνθρωπος μὴ παρέβη τὴν θεῖαν ἐντολὴν τῶν αἰσθητικῶν δυνάμεων μὴ μαχομένων τῷ νῷ, συνήρχοντο μὲν ἂν ἀνὴρ καὶ γυνὴ παιδοποιίας ἕνεκα οὐ πολλάκις μέντοι οὐδ' ἐπὶ πολὺν χρόνον, μὴ δέον πολλοὺς γεννᾶσθαι, ἀλλ' ὅσοι ἐκλεκτοὶ δ
- V 239^v μόνον καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐκπεσόντων ἀγγέλων ἀναπλήρωσιν ἦσαν ἂν ἱκανοί. τοῦτ' αὐτὸ γὰρ καὶ Πλάτων ὀνειροπολήσαι δοκεῖ διὰ τούτων. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ δεκαετίας, ὡς εἰρήκαμεν, παιδοποιία σχολάζειν νομοθετεῖ, τοῖς ἄρχουσιν ὁμῶς ἐξεῖναι βούλεται, εἴ τινες ἢ μὴ γεννήσαιεν παῖδας ἢ γεννηθέντας θανάτῳ ἀποβάλλοιντο, ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἐκχωρεῖν ἄνδρας γυναιξὶ συν-10
- U 179^v ἵεναι. παίδων τε γεννωμένων ἱκανὸν εἶναι φησιν ἀριθμὸν ἄρρενα καὶ θῆλυ· οὐ γὰρ οὕτω πολλοὺς ὡς χρηστοὺς καὶ τῆς τοῦ βίου τούτου μοχθηρίας ἀπηλλαγμένους πολίτας ἔχειν ἐπιθυμεῖ. ἀ πάντα οὐ μᾶλλον, ὡς τινες
- B 124^v οἴονται, ἐξ Ἰουδαίων ἀφέληται ἢ θεόθεν εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐπιγενομένων ἀνθρώπων ἐνεπνεύσθη ἐμοὶ κριτῆ·» καὶ μετὰ τινά· »δύο περιβοήτους ἀν-15
θρώπους Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη θεῖα προνοία ταῦτῳ σχεδὸν χρόνῳ φαίην ἂν ἀνθρώποις χαρισθῆναι, ὧν θατέρῳ μὲν τὰ τῆς φύσεως μυστήρια τῇ παρουσίᾳ τῶν ἀνθρώπων ζωῇ συμβαίνοντα ἀπεκάλυψε, θατέρῳ δὲ ἐλπίσαι παρέσχε δυνηθῆναι ἂν τὴν αὐτοῦ πόλιν τοῖς ἰδίοις νόμοις εἰς πολιτείαν ὑψηλοτέραν τῆς νῦν ἀνθρώπων φυῆς ἐπαναγαγεῖν καὶ τῶν ἄλλων χωρίσαι. 20
τῷ γὰρ ὄντι τὰς τῶν ἐθνῶν διανοίας ἢ θεῖα πρόνοια διὰ Πλάτωνος καὶ τῶν Νόμων ἐκείνου ὥσπερ τινῶν ἐνυπνίων πρὸς ὑποδοχὴν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας προτέρα παρασκευάσαι δοκεῖ.» εἶτα αὐτὸν εὐγλωττίας τε καὶ εὐεπείας ἕνεκα καὶ νοημάτων βαρύτητός τε ἅμα καὶ ὑψηλότητος θαυμάζει καὶ παραιτεῖται, εἰ μὴ αὐτὸς ἠδυνήθη τοσαύτῃ χάριτι τὰ ἐκείνου εἰς τὸ Λατινι-25
κὸν μεταγαγεῖν, ὅση ἐκεῖνος συνέθηκεν, τοσοῦτῳ αὐτὸν ἑαυτοῦ κρείττονα ἐν ταύταις ταῖς βίβλοις γενέσθαι λέγων, ὅσῳ τοῖς ἄλλοις πάντων τῶν ἄλλων ἐκράτησεν. καὶ αὖ· »οὕτως αὐτὸν τῷ βάθει τῶν νοημάτων συμμῖξαι
- V 240^v τὴν χάριν καὶ τὸ κάλλος τῶν λεγομένων, ὡς δυσχερὲς εἶναι κρίναι, πότερον καλλιπερία ἢ βαρύτητι διανοίας ὑπερέχει.» 30
- 2 Ἐν γε μὴν τῷ εἰς τὸν Παρμενίδην αὐτοῦ προοιμίῳ, ὃν κελεύσει τοῦ σοφοῦ ἐκείνου καὶ ἱεροῦ ἀνδρὸς Νικολάου καρδηνάλεως τοῦ ἐκ Κούζης (ἐρμηνεύσας), οὐδὲν ὅτι μὴ Πλάτωνα πνεόντος ἐρμηνεῦσαι δέον, πάντῃ παρέφθαρκε, τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ τε Πλάτωνος καὶ τοῦ διαλόγου τῷ προειρημένῳ καρδηνάλει προσφωνῶν λέγει· »ἔστι δ' οὕτω τὸ βιβλίον τοῦτο καὶ νοημάτων βαθύτητι 85
καὶ ἐπιχειρημάτων πυκνότητι πλήρες, ὡς ῥᾶστα ἂν πᾶσιν ἐντεῦθεν τὴν τ' εὐφωνίαν τοῦ Πλάτωνος τὴν τε τῆς διανοίας ὀξύτητα καὶ τὴν τοῦ ἐφ' ἑκάτερον ἐπιχειρεῖν εἰδέναι δύναμιν ἄφατον ἀναφανῆναι, τό τε δύνασθαι διὰ βραχέων τοσαῦτ' ἀπαγγεῖλαι, ὅσ' ἂν τιν' οὐκ ἂν ποτε βραχύτερον εἴπειν δυνηθῆναι.» ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ χρηστὸς οὗτος μαρτυρεῖ Πλάτωνι, 40
- U 179^v ὃν πάσης ἐπιστήμης ἀπειρον καὶ ἀμέτοχον ἐν τούτοις αὐτοῦ τοῖς καλοῖς συγγράμμασιν εἶρηκεν, ὃν αἰσχιστον καὶ μωρὸν καὶ ἀνόητον νομοθετῶν ἀπάντων γενέσθαι δι᾽ ἰσχυρίσατο, οὐ λοιδορεῖ τοὺς νόμους, οὐ διασύρει τοὺς